
OSOBE SA MENTALNIM SMETNJAMA U KRIVIČNIM POSTUPCIMA I OGRANIČENJA POJEDINIH PRAVA U BOSNI I HERCEGOVINI – STUDIJA SLUČAJA

Stručni rad

DOI	COBISS.RS-ID	UDK
10.7251/APDN23010560	138315265	341.645(497.6):342.726-056.34

Dr Dragan OBRADOVIĆ*
Stevan KARAĆ**

* Sudija, Viši sud u Valjevu, Republika Srbija, naučni saradnik, e-mail: dr.gaga.obrad@gmail.com.

** Stevan Karać, zamjenik Osnovnog javnog tužioca u Mionici, Osnovno javno tužilaštvo u Mionici, Republika Srbija, e-mail: stevankarac@gmail.com.

Apsstrakt: Kao izvršioци pojedinih, različitih krivičnih djela pojavljuju se u svakoj državi i pojedina lica sa određenim psihičkim problemima. Najčešće, to su domaći državljani, ali to mogu biti i stranci, lica sa dvojnim državljanstvom odnosno lica bez državljanstva. U radu je analiziran slučaj iz sudske prakse u Srbiji. Državljanin Bosne i Hercegovine izvršio je krivično djelo u Srbiji i u toku sudskog postupka utvrđeno je da je krivično djelo izvršio u neuračunljivom stanju, pa mu je izrečena mjera bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja u zdravstvenoj ustanovi. Iako je tokom izvršenja izrečene mjere bezbjednosti došlo do popravljanja njegovog zdravstvenog stanja, na prijedlog ustanove u kojoj je mjera bezbjednosti izvršavana nije bilo moguće zamijeniti izrečenu mjeru bezbjednosti blažom mjerom na slobodi jer nije imao odgovarajući prihvata u Srbiji, a do njegovog transfera u matičnu državu gdje bi izrečenu mjeru bezbjednosti izdržavao u odgovarajućoj ustanovi u Bosni i Hercegovini nije došlo ni poslije duže od 10 godina, jer takva ustanova prema odgovorima pravosudnih organa Bosne i Hercegovine ne postoji, odnosno nadležni organi ne znaju gdje mogu da ga smjeste. Na taj način došlo je do kršenja ljudskih prava osuđenog u pogledu slobode kretanja, ali i brojnih drugih prava koja mu pripadaju kao osuđenom licu u krivičnom postupku s obzirom da njegova država ne preduzima odgovarajuće korake u skladu sa međunarodno prihvaćenim obavezama.

Ključne riječi: krivični postupak, osuđeni, mjera bezbjednosti, mentalne smetnje, izvršenje mjere bezbjednosti, ustanova, državljanstvo, sloboda kretanja.

Uvod

Svakodnevno širom svijeta vrše se najrazličitija krivična djela. Kao izvršioци krivičnih djela pojavljuju se najrazličitije kategorija fizičkih lica: muškarci – žene punoljetna lica najrazličitijih uzrasta sve do najstarijih osoba – maloljetna lica (prema zakonodavstvu svake pojedine države), domaći državljani – stranci – lica bez državljanstva. Osim navedenih kategorija podjela bitna je još jedna podjela u vezi sa zdravstvenim stanjem tih lica u vrijeme izvršenja krivičnih djela: uračunljivi – lica sa mentalnim smetnjama u najrazličitijem obliku. Sve navedeno važi i za Bosnu i Hercegovinu (u daljem tekstu: BiH), ali i za Republiku Srbiju (u daljem tekstu: Srbija) kao i za sve države koje su nastale poslije raspada bivše zajedničke države – Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, ali ova posljednja podjela prema zakonodavstvu BiH i Srbije, koje države su značajne za predmet ovog rada u vezi sa zdravstvenim stanjem poznaje formalno nešto drugačiju podjelu: uračunljiva – bitno smanjena uračunljiva i neuračunljiva lica koja se pojavljuju kao izvršioци bilo kog krivičnog djela. Od stanja duševnog zdravlja zavisi i način postupanja službenih lica koja postupaju prema tim licima kao izvršioциma krivičnih djela – pripadnika policije, pa potom javnih tužilaca i sudija, bez obzira na njihovu

nadležnost u vezi sa izvršenim pojedinim krivičnim djelom.

Svaki čovjek, pa i izvršilac krivičnog djela sa mentalnim smetnjama bez obzira na obim svojih zdravstvenih problema ima pravo na dostojanstvo. Dostojanstvo je urođeno svakom čovjeku. Ne može se izgubiti, pripada i nerođenom, ali i mrtvom čovjeku. Ljudska prava i dostojanstvo čovjeka nerazdvojivo su povezani. Đurđić i Trajković navode da je ljudsko dostojanstvo osnov čovjekove prirode (Đurđić i Trajković, 2010: 29-43). O ljudskom dostojanstvu i odnosu istog prema slobodama i pravima čovjeka govore i pojedini stariji autori (Oklobdžija, 1989: 255-262).

Poštovanje ljudskog dostojanstva je jedno od osnovnih načela u svim najvažnijim međunarodnim dokumentima poslije Drugog svjetskog rata, do danas. Govoriti o ljudskom dostojanstvu veoma je teško kada je ugrožena ideja slobode. O tome se razmišlja prije svega sa aspekta zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda lica koja dođu u sukob sa zakonom, pa im je sloboda oduzeta. U pitanju su lica lišena slobode – pritvorena lica, osuđena lica u pojedinom kaznenom postupku – prije svega krivični postupak, ali i u prekršajnim postupcima u kojima je okrivljenim licima određena mjera lišenja slobode – zadržavanje odnosno izrečena im efektivna kazna zatvora. Tada se najčešće obraća pažnja na vezu između ljudskog dostojanstva i slobode.

U radu ograničenog obima autori su pokušali kroz primjer iz sudske prakse da ukažu na specifičan slučaj koji se odnosi na kršenje propisa o slobodi kretanja i ljudskog dostojanstva državljanina BiH koji je kao lice sa mentalnim smetnjama – neuračunljiv u vrijeme izvršenja krivičnog djela pravnosnažno osuđen u Srbiji tako što mu je izrečena mjera bezbjednosti obavezno psihijatrijsko liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi, koji je tražio da mu se omogući da se ova mjera bezbjednosti izvršava u njegovoj državi, u BiH.

Relevantni međunarodni i domaći propisi

Princip ljudskog dostojanstva je izričito formulisan u svim međunarodnim dokumentima koji se odnose na ljudska prava „naročito u onima koja se tiču zabrane mučenja, ropstva, neljudskog i degradirajućeg tretmana, diskriminacija svake vrste itd.“. To se, isto tako, odnosi i na značajan broj ustava, posebno onih koji su donijeti poslije Drugog svjetskog rata (Andorno, 2005: 2).

Prvi međunarodni dokument u kome se izričito pominje ljudsko dostojanstvo bila je Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima koju su UN donijele 1948. godine (u daljem tekstu: Univerzalna deklaracija).¹ U preambuli ove deklaracije govori se o tome da svaki pripadnik ljudskog roda posjeduje „unutrašnje dostojanstvo“ (fran. *dignité inhérente*), a u članu 1 se izričito navodi: „Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima.“ Sa pojavom Univerzalne deklaracije prava pojedinca su dobila međunarodno priznanje, s obzirom da su prije Drugog svjetskog rata u međunarodnom pravu samo su države posjedovale

¹ Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, „Službeni list FNRJ“, 0/48.

prava. Po prvi put pojedincima su bez obzira na njihovu rasu, vjeru, pol, godine ili neki drugi status, data prava koja su mogli da koriste kako bi se suprostavili nepravednim državnim zakonima ili represivnim običajima.

Srbija, odnosno države pravne prethodnice naše današnje države, među kojima i BiH prihvatile su većinu najvažnijih međunarodnih dokumenata koji se odnose na zaštitu ljudskih sloboda i prava, u kojima se izričito pominje i ljudsko dostojanstvo.

Najvažniji domaći pravni akt Ustav Srbije, u članu 19, naglašava da jemstvo neotuđivih ljudskih i manjinskih prava služi očuvanju ljudskog dostojanstva, a u članu 23 je navedeno: „Ljudsko dostojanstvo je neprikosnoveno i svi su dužni da ga poštuju i štite.“² Imajući u vidu odredbe Ustava RS može se nedvosmisleno zaključiti da se u okviru odredaba koje se odnose na ljudska prava i slobode pruža, kroz više odredaba, zaštita lica lišenim slobode.

Ustav BiH u prvoj rečenici preambule naglašava poštovanje ljudskog dostojanstva, slobode i jednakosti, pri čemu se u tekstu preambule navodi da su narodi BiH inspirisani Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima, Međunarodnim paktovima o građanskim i političkim pravima, odnosno o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i Deklaracijom o pravima lica koja pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim i jezičkim manjinama, kao i drugim instrumentima ljudskih prava. U okviru kataloga prava navodi se u čl. 3 da sva lica na teritoriji BiH uživaju precizno navedena ljudska prava i slobode, među kojima je i pravo na ličnu slobodu i sigurnost pravično saslušanje u građanskim i krivičnim stvarima i druga prava u vezi sa krivičnim postupkom odnosno pravo na ličnu slobodu i sigurnost.³

Slučaj državljanina BiH u Srbiji

*Rješenjem Opštinskog suda u Valjevu K. br. 159/09*⁴ prema D. Đ. iz mjesta D. teritorija grada Valjeva, rođenom [...] 1953. godine u selu O., Opština Bihać, razvedenom, ocu četvoro djece na prijedlog Opštinskog javnog tužilaštva u Valjevu zbog izvršenja krivičnog djela nasilje u porodici iz čl.194 st. 2 u vezi st. 1 KZ izvršenog 08.10.2008. godine oko 8.00 časova u selu K. Opština Valjevo, u porodičnoj kući u stanju neuračunljivosti, primjenom nasilja, drskim i bezobzirnim ponašanjem ugrozio spokojstvo, tjelesni integritet i duševno stanje člana svoje porodice – svog sina ošt. D. Đ. iz sela K., tako što je nakon što je oštećeni D. odbio da pođe sa njim kod njihovog komšije, prišao oštećenom i šoljicom u kojoj se nalazila kafa, istog polio po ruci, da bi nakon kraće rasprave obojica izašli iz kuće, nakon čega D. Đ. stiže ošt. D. i sjekirom, kao sredstvom podobnim da tijelo teško telesno povrijeđi i zdravlje teško naruši, udara oštećenog u predjelu lista desne noge, izrečena je predložena mjera bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u

2 Ustav RS, „Sl. glasnik RS“, br. 98/06, čl. 19, čl. 23.

3 Ustav Bosne i Hercegovine. Sarajevo. OHR, Office of the High Representative.

4 Rješenje Opštinskog suda u Valjevu K. br. 159/09 od 26.05.2009. godine, neobjavljeno.

zdravstvenoj ustanovi iz čl. 81 st. 2 u vezi st. 1 KZ zbog navedenog krivičnog djela, čije rješenje je postalo pravnosnažno nakon što je Okružni sud u Valjevu rješenjem Kž 1 br. 512/09⁵ odbio kao neosnovanu žalbu branioca okrivljenog protiv prvostepenog rješenja.

Rješenjem Osnovnog suda u Valjevu Kv. br. 5/11⁶ usvojena je molba D. Đ. za premještanje izvršenja navedene mjere bezbjednosti iz Republike Srbije u Bosnu i Hercegovinu, čiji je D. Đ. državljanin. Ova molba do danas nije izvršena i osuđeni nije premješten na izvršenje mjere bezbjednosti u odgovarajuću ustanovu u BiH.

Postupajući po zahtjevu Kantonalnog suda u Bihaću, da Osnovni sud u Valjevu u smislu čl. 531 st.1 ZKP ispita da li i dalje postoje uslovi za dalje zadržavanje D. Đ. u zdravstvenoj ustanovi, a što predstavlja prethodno pitanje radi donošenja odluke Kantonalnog suda u Bihaću po molbi D. Đ. za transfer istog radi izvršenja mjere bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi, *Osnovni sud u Valjevu je rješenjem Kv. br. 153/12⁷* ostavio na snazi mjere bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi izrečenu rješenjem Opštinskog suda u Valjevu K. br. 159/09 od 26.05.2009. godine. U ovom rješenju se poslije pribavljanja izvještaja Centa za socijalni rad „Kolubara“ u Valjevu, da podnosilac nema uslova za adekvatan povratak u porodičnu sredinu i izjava braće i sestara da nisu u mogućnosti da prihvate osuđenog, navodi i da je prema priloženom rješenju Unsko-sanskog kantona Opštine Bihać i izvještaja povjereništva za izbjeglice grada Valjeva utvrđeno da je D. Đ. državljanin Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine, da isti nije u statusu izbjeglog lica od popisa 2004. do 2005. godine i da je prije navedenog popisa imao status povratnika u BiH. Ovo rješenje je postalo pravnosnažno rješenjem Višeg suda u Valjevu Kž 2 br. 16/14⁸ s obzirom da je odbijena žalba branioca D. Đ. protiv navedenog rješenja Osnovnog suda u Valjevu.

Potom je Osnovni sud u Valjevu rješenjem Kv. br. 23/15⁹ ostavio na snazi mjeru bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi izrečenu rješenjem Opštinskog suda u Valjevu K. br. 159/09 od 26.05.2009. godine. U rješenju se navodi da je Kantonalni sud u Bihaću dopisom od 28.04.2015. godine obavijestio Osnovni sud u Valjevu da je pred tim sudom u toku postupak povodom molbe D. Đ. radi preuzimanja izvršenja bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi koja je izrečena rješenjem Opštinskog suda u Valjevu K. br. 159/09 od 26.05.2009. godine, kao i da je neophodno da im se dostavi pravnosnažna odluka povodom preispitivanja po službenoj dužnosti potrebe za daljim zadržavanjem D. Đ. u zdravstvenoj ustanovi kako bi taj sud postupio po zamolnici. Vijeće je ovakvu odluku donijelo jer na osnovu izvršenih provjera i pribavljenih dokaza ne postoji mogućnost da se D. Đ. obezbijedi staralac na slo-

5 Rješenje Okružnog suda u Valjevu Kž 1 br. 512/09 od 17.09.2009. godine, neobjavljeno.

6 Rješenje Osnovnog suda u Valjevu Kv. br. 5/11 od 03.06.2011. godine, neobjavljeno.

7 Rješenje Osnovnog suda u Valjevu Kv. br. 153/12 od 06.12.2013. godine, neobjavljeno.

8 Rješenje Višeg suda u Valjevu Kž 2 br. 16/14 od 05.03.2014. godine, neobjavljeno.

9 Rješenje Osnovnog suda u Valjevu Kv. br. 23/15 od 31.08.2015. godine, neobjavljeno.

bodi, a da on evidentno ne može da se stara sam o sebi, zbog čega je sud našao da nema uslova za zamjenu mjeru bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi, mjerom bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja na slobodi. Ovo rješenje je postalo pravnosnažno rješenjem Višeg suda u Valjevu Kž 2 br. 124/15¹⁰ s obzirom da je odbijena žalba branioca D. Đ. protiv navedenog rješenja Osnovnog suda u Valjevu.

*Osnovni sud u Valjevu je rješenjem Kv. br. 139/16*¹¹ ostavio na snazi mjeru bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi izrečenu rješenjem Opštinskog suda u Valjevu K. br. 159/09 od 26.05.2009. godine. U rješenju se navodi i da je ovaj sud preko Ministarstva pravde RS tražio obavještenje da li je odlučeno o osnovanosti molbe D. Đ. za transfer u BiH na dalje izvršenje mjere bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi i da su 04.07.2017. godine dobili odgovor da Ministarstvo pravde BiH nije obavijestilo da li je nadležni organ BiH odlučio o molbi okrivljenog za transfer. Kantonalni sud u Bihaću je dopisom od 30.08.2017. godine vezano za preuzimanje izvršenja mjere bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi u predmetu D. Đ. obavijestio ovaj sud da je prisutan problem smještaja takvih osoba i da su se u više navrata obraćali Federalnom ministarstvu pravde BiH u Sarajevu da ih obavijeste da li postoji adekvatna medicinska ustanova, ali da povratnu informaciju nisu dobili. U obrazloženju su dati jasni razlozi zbog čega se ne može promijeniti izrečena mjera bezbjednosti iako više ne stoje razlozi da on boravi u ustanovi zatvorenog tipa. Naime, po stavu suda činjenica je da okrivljenom treba kontinuirano liječenje koje se može sprovoditi na slobodi u uslovima kontinuiranog psihijatrijskog nadzora bilo u psihijatrijskog bolnici, smještajem u dom za nezbrinuta lica u BiH ili prihvatom u porodici, da okrivljeni nema prihvata porodice, da se liječenje okrivljenog na slobodi ne može obezbijediti u RS jer nije državljanin RS, a od 2005. godine nema ni status izbjeglog i prognanog lica, da i pored više pokušaja transfer izvršenja ove mjere bezbjednosti nije izvršen. Ovo rješenje je postalo pravnosnažno rješenjem Višeg suda u Valjevu Kž 2 br. 37/18¹² s obzirom da je odbijena žalba branioca D. Đ. protiv navedenog rješenja Osnovnog suda u Valjevu.

Identičnu odluku u pogledu ostajanja na snazi izrečene mjere bezbjednosti prema D. Đ., *Osnovni sud u Valjevu je donio i u rješenju Kv. br. 340/18*¹³, pa potom i u rješenju Kv. br. 317/19¹⁴ koje rješenje je postalo pravnosnažno rješenjem Višeg suda u Valjevu Kž 2 br. 2/20¹⁵ s obzirom da je odbijena žalba branioca D. Đ. protiv navedenog rješenja Osnovnog suda u Valjevu. U ova dva detaljno obrazložena rješenja nije bilo nikakvih novih odgovora od strane Kantonalnog suda u Bihaću

10 Rješenje Višeg suda u Valjevu Kž 2 br. 124/15 od 23.09.2015. godine, neobjavljeno.

11 Rješenje Osnovnog suda u Valjevu Kv. br. 139/16 od 26.03.2018. godine, neobjavljeno.

12 Rješenje Višeg suda u Valjevu Kž 2 br. 37/18 od 26.04.2018. godine, neobjavljeno.

13 Rješenje Osnovnog suda u Valjevu Kv. br. 340/18 od 04.02.2019. godine, neobjavljeno.

14 Rješenje Osnovnog suda u Valjevu Kv. br. 317/19 od 16.12.2019. godine, neobjavljeno.

15 Rješenje Višeg suda u Valjevu Kž 2 br. 2/20 od 22.01.2020. godine, neobjavljeno.

niti od Ministarstva pravde BiH u pogledu toga da li je nadležni organ BiH odlučio o molbi okrivljenog za transfer.

Tokom 2020. godine rješenjem *Osnovnog suda u Valjevu Kv. br. 209/20*¹⁶ usvojen je prijedlog Specijalne zatvorske bolnice u Beogradu, pa je osuđeni D. Đ. premješten u Specijalnu bolnicu za psihijatrijske bolesti „Gornja Toponica“ u Nišu, u okviru nastavka sprovođenja mjere bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi. Ovo rješenje je postalo pravnosnažno rješenjem Višeg suda u Valjevu Kž 2 br. 66/20¹⁷ s obzirom da je odbijena žalba branioca D. Đ. protiv navedenog rješenja Osnovnog suda u Valjevu.

Identičnu odluku u pogledu ostajanja na snazi izrečene mjere bezbjednosti prema D. Đ. *Osnovni sud u Valjevu je donio i u rješenju Kv. br. 29/21*¹⁸ koje rješenje je postalo pravnosnažno rješenjem Višeg suda u Valjevu Kž 2 br. 37/21¹⁹ s obzirom da je odbijena žalba branioca D. Đ. protiv navedenog rješenja Osnovnog suda u Valjevu. Ni u ovom detaljno obrazloženom rješenju nije bilo nikakvih novih odgovora od strane Kantonalnog suda u Bihaću niti od Ministarstva pravde BiH u pogledu toga da li je nadležni organ BiH odlučio o molbi okrivljenog za transfer. Posljednja, identična odluka donijeta je tokom 2022. godine od strane Osnovnog suda u Valjevu rješenjem Kv. br. 236/21 koja još uvijek nije pravnosnažna, ali ni u tom rješenju nema novih odgovora od strane Kantonalnog suda u Bihaću niti od Ministarstva pravde BiH u pogledu toga da li je nadležni organ BiH odlučio o molbi okrivljenog za transfer.

Relevantni pravni propisi BiH i Srbije za ovaj slučaj

S obzirom da je pomenutim rješenjem Osnovnog suda u Valjevu Kv. br. 5/11 usvojena molba D. Đ. za premještaj izvršenja navedene mjere bezbjednosti iz Republike Srbije u Bosnu i Hercegovinu, čiji je D. Đ. državljanin. Imajući u vidu i nepostupanje nadležnih organa BiH – Ministarstva pravde BiH, odnosno Kantonalnog suda u Bihaću, u konkretnom slučaju u periodu duže od 10 godina autori su analizirali i relevantne propise BiH i Srbije da bi sagledali moguće prepreke za transfer osuđenog D. Đ. na izvršenje mjere bezbjednosti u BiH.

U pogledu ispunjenosti uslova za transfer osuđenog ispunjeni su uslovi iz čl. 2 Ugovora između Republike Srbije i Bosne i Hercegovine o međusobnom izvršavanju sudskih odluka u krivičnim stvarima.²⁰ Naime, osuđeni je državljanin BiH, sudska odluka kojom je prema osuđenom izrečena mjera bezbjednosti je prav-

¹⁶ Rješenje Osnovnog suda u Valjevu Kv.br. 209/20 od 20.07.2020. godine, neobjavljeno.

¹⁷ Rješenje Višeg suda u Valjevu Kž 2 br. 66/20 od 12.08.2020. godine, neobjavljeno. Rješenje Višeg suda u Valjevu Kž 2 br. 66/20 od 12.08.2020. godine, neobjavljeno.

¹⁸ Rješenje Osnovnog suda u Valjevu Kv. br. 29/21 od 08.03.2021. godine, neobjavljeno.

¹⁹ Rješenje Višeg suda u Valjevu Kž 2 br. 37/21 od 28.04.2021. godine, neobjavljeno.

²⁰ *Zakon o ratifikaciji ugovora između Srbije i Crne Gore i Bosne i Hercegovine o međusobnom izvršavanju odluka u krivičnim stvarima („Sl. list SCG – Međunarodni ugovori“, br. 6/2005 i „Sl. glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 13/2010 – dr. zakon).*

nosnažna i djelo na kome se zasniva pravnosnažna sudska odluka je krivično djelo prema pravu obje države ugovornice (krivično djelo nasilje u porodici iz čl. 194 KZ Srbije²¹ i krivično djelo nasilje u porodici iz čl. 222 KZ Federacije BiH).²²

Takođe, važeći propis o izvršenju krivičnih sankcija Bosne i Hercegovine²³ propisuju izvršenje mjera sigurnosti među kojima je i obavezno psihijatrijsko liječenje, a Federacija Bosne i Hercegovine u svom propisu o izvršenju krivičnih sankcija²⁴ propisuje izvršenje mjera sigurnosti među kojima je i obavezno psihijatrijsko liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi koja se mjera izvršava u posebnoj zdravstvenoj ustanovi osnovanoj samo za tu svrhu ili u posebnom odjeljenju zdravstvene ustanove, koja ustanova se osniva i ukida federalnim zakonom.

Kršenje ljudskih prava osuđenog u konkretnom slučaju

Navodi Kantonalnog suda u Bihaću iz posljednjeg pomenutog dopisa od 30.08.2017. godine da je prisutan problem smještaja osoba prema kojima je izrečena mjera bezbjednosti obavezno liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi, kao i da su se u više navrata obraćali Federalnom ministarstvu pravde BiH u Sarajevu da ih obavijeste da li postoji adekvatna medicinska ustanova ali da povratnu informaciju nisu dobili, suštinski nema podlogu u realnom životu u BiH.

Naime, prema zvanično dostupnim javnim podacima u BiH postoji adekvatna ustanova za smještaj osuđenih lica prema kojima je izrečena mjera bezbjednosti obavezno liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi. To je Zavod za forenzičku psihijatriju Sokolac, prva ustanova ovog tipa na području BiH zahvaljujući kojoj je u skladu s Evropskom konvencijom o ljudskim pravima osiguran adekvatan psihijatrijski tretman za osobe iz cijele zemlje kojima su u krivičnom postupku izrečene mjere bezbjednosti. Ova ustanova je u sistemu zdravstvenih ustanova Republike Srpske, ali će služiti svim pacijentima pod jedanikm uslovima iz BiH kojima je ova vrsta zdravstvenog zbrinjavanja neophodna što garantuje potpisani sporazum između Savjeta ministara BiH, Republike Srpske, FBiH i Brčko distrikta. Ustanova je primila prve pacijente 05. decembra 2016. godine koji su u trenutku počinjenih krivičnih djela bili u stanju smanjene uračunljivosti ili pod uticajem bilo kakvih opijata i kojima je stručna pomoć neophodna.²⁵

Odredbom čl. II tač. 2 Ustava BiH propisano je da prava i slobode predviđeni u

²¹ Krivični zakonik Republike Srbije, „Sl.glasnik RS“, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019.

²² Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine Integralni tekst („Službene novine Federacije BiH“, br. 36/2003, 21/2004 – ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017).

²³ Zakon Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera, prečišćen tekst („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 12/10), čl. 209.

²⁴ Zakon o izvršenju krivičnih sankcija u Federaciji BiH Integralni tekst („Sl. novine Federacije BiH“, br. 44/1998, 42/1999 – ispr., 12/2009 i 42/2011), čl. 167 i 168.

²⁵ Preuzeto 30.04.2022. godine sa sajta <http://www.zzfps.ba/o-nama>.

Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Konvencija) i u njenim protokolima se direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima.

Evropski sud za ljudska prava u presudi *Stanev protiv Bugarska*²⁶ utvrdio je tri osnovna zahtjeva da bi se utvrdilo da lišavanje slobode lica s duševnim poremećajem potpada pod član 5 stav 1 tačka e) Konvencije i to: da se mora sa pouzdanošću dokazati da je lice duševno oboljelo, da psihičko oboljenje mora po svom karakteru ili stepenu da opravdava prinudnu hospitalizaciju i da zakonitost produžavanja lišenja slobode zavisi od daljeg postojanja takvog poremećaja.

U konkretnom slučaju, prema D. Đ. je sproveden krivični postupak pred nadležnim sudom u toku koga je pregledan od strane komisije vještaka medicinske struke – neuropsihijataru, pa mu je u potom sprovedenom postupku izrečena mjera bezbjednosti obavezno psihijatrijsko liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi zbog toga što je izvršio krivično djelo nasilje u porodici iz čl. 194 st. 2 u vezi st.1 KZ-a. Preko Ministarstva pravde RS dostavljeno je Ministarstvu pravde BiH *rješenje Osnovnog suda u Valjevu Kv. br. 5/11* kojim je usvojena molba D. Đ. za premještaj izvršenja navedene mjere bezbjednosti iz Republike Srbije u Bosnu i Hercegovinu, čiji je D. Đ. državljanin, ali ova molba do danas nije izvršena i pored toga što su dostavljeni i svi relevantni dokazi uz to rješenje među kojima i da osuđeni boluje od duševne bolesti iz kruga paranoidnih sumanutih psihoza koje oboljenje spada u teža duševna oboljenja. Period od preko 10 godina predstavlja dovoljno dug period u kome su nadležne vlasti BiH mogle da pronađu rješenje za smještaj osuđenog, državljanina BiH, i objezbeđenje adekvatne medicinske njege za ovo lice. Čak i ako bi se mogao prihvatiti opravdan argument Kantonalnog suda u Bihaću u prvo vrijeme da u BiH ne postoji odgovarajuća zdravstvena ustanova u kojoj bi se moglo adekvatno nastaviti sprovođenje izrečene mjere bezbjednosti, taj argument ne stoji od 05. decembra 2016. godine kada je Zavod za forenzičku psihijatriju Sokolac počeo da prima pacijente sa navedenim zdravstvenim problemima.

Zaključak

Kao izvršioci krivičnih djela pojavljuju se širom svijeta, pa i na području nonastalih država na prostoru bivše Jugoslavije, ne samo fizički i psihički zdrava lica već i lica sa mentalnim smetnjama.

U konkretnom slučaju prikazan je primjer državljanina BiH koji je tokom 2008. godine na teritoriji Srbije izvršio određeno krivično djelo za koje se krivično gonjenje preduzima po službenoj dužnosti, zbog čega je prema njemu poslije sprovedenog postupka pred nadležnim sudom i obavljenog vještačenja od strane komisije vještaka medicinske struke – neuropsihijataru izrečena mjera bezbjednosti obavezno psihijatrijsko liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi s obzirom da je utvrđeno da je krivično djelo izvršio u neuračunljivom stanju. Iako je poslije

²⁶ Predstavka *Stanev protiv Bugarska* broj 36760/06 od 17.01.2020. godine, stav 145-147.

pravnosnažnosti odluke usvojena molba osuđenog za premještaj izvršenja navedene mjere bezbjednosti iz Republike Srbije u Bosnu i Hercegovinu, to nije izvršeno ni u vrijeme pisanja ovog rada.

Kroz prikaz predmeta i analizu relevantnih propisa prikazano je nepostupanje nadležnih organa Bosne i Hercegovine u konkretnom slučaju, čime je došlo do kršenja ljudskih prava i sloboda osuđenog s obzirom da prema njemu kao stranom državljaninu nije bilo moguće zamijeniti izrečenu mjeru bezbjednosti sa blažom mjerom – obavezno psihijatrijsko liječenje osuđenog na slobodi iako nadležne zdravstvene ustanove u Srbiji to već duže vrijeme predlažu. Na taj način došlo je i do povrede prava na slobodu osuđenog u najširem smislu, a u okviru toga i na povredu prava na slobodu kretanja s obzirom da je u još uvijek prisutnoj situaciji osuđeni i dalje u nadležnoj zdravstvenoj ustanovi u Srbiji bez mogućnosti da mu se izrečena mjera zamijeni blažom mjerom.

Literatura

Andorno, R. (2005). “*La notion de dignité humaine est-elle superflue en bio-éthique*”, Contrepoint philosophique. Mars, pp. 1 – 4.

Đurđić, V., Trajković, M., (2010). *Ljudsko dostojanstvo kao osnova čovjekove prirode*. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu. 1/ 2010.

Oklobdžija, M. (1989). O ljudskom dostojanstvu. Rev. za soc. Zagreb. Vol XX (3-4/1989).

Pravni propisi

Opšta deklaracija o ljudskim pravima, *Službeni list FNRJ, br. 0/48*, Rezolucija Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 217 A (III) od 10. decembra 1948. godine – prihvaćena od strane svih država članica UN-a.

Ustav RS, *Službeni glasnik RS, br.98/06*.

Ustav Bosne i Hercegovine. Sarajevo. OHR. Office of the High Representative.

Zakon o ratifikaciji ugovora između Srbije i Crne Gore i Bosne i Hercegovine o međusobnom izvršavanju odluka u krivičnim stvarima. Službeni list SCG – Međunarodni ugovori, br. 6/2005 i Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori, br. 13/2010 – dr. zakon.

Krivični zakonik Republike Srbije – KZ, *Službeni glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019.*

Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine Integralni tekst – KZ FBiH, *Službene novine Federacije BiH, br. 36/2003, 21/2004 – ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017.*

Zakon Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera, prečišćen tekst, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 12/10.*

Zakon o izvršenju krivičnih sankcija u Federaciji BiH Integralni tekst, *Službene*

novine Federacije BiH, br. 44/1998, 42/1999 – ispr., 12/2009 i 42/2011.

Zavod za forenzičku psihijatriju Sokolac, Preuzeto 30.04.2022. godine sa sajta <http://www.zzfps.ba/o-nama>.

Sudske odluke

Rješenje Opštinskog suda u Valjevu K. br. 159/09 od 26.05.2009. godine, neobjavljeno.

Rješenje Okružnog suda u Valjevu Kž 1 br.512/09 od 17.09.2009. godine, neobjavljeno.

Rješenje Osnovnog suda u Valjevu Kv. br. 5/11 od 03.06.2011. godine, neobjavljeno.

Rješenje Osnovnog suda u Valjevu Kv. br. 153/12 od 06.12.2013. godine, neobjavljeno.

Rješenje Višeg suda u Valjevu Kž 2 br. 16/14 od 05.03.2014. godine, neobjavljeno.

Rješenje Osnovnog suda u Valjevu Kv. br. 23/15 od 31.08.2015. godine, neobjavljeno.

Rješenje Višeg suda u Valjevu Kž 2 br. 124/15 od 23.09.2015. godine, neobjavljeno.

Rješenje Osnovnog suda u Valjevu Kv. br. 139/16 od 26.03.2018. godine, neobjavljeno.

Rješenje Višeg suda u Valjevu Kž 2 br. 37/18 od 26.04.2018. godine, neobjavljeno.

Rješenje Osnovnog suda u Valjevu Kv. br. 340/18 od 04.02.2019. godine, neobjavljeno.

Rješenje Osnovnog suda u Valjevu Kv. br. 317/19 od 16.12.2019. godine, neobjavljeno.

Rješenje Višeg suda u Valjevu Kž 2 br. 2/20 od 22.01.2020. godine, neobjavljeno.

Rješenje Osnovnog suda u Valjevu Kv. br. 209/20 od 20.07.2020. godine, neobjavljeno.

Rješenje Višeg suda u Valjevu Kž 2 br. 66/20 od 12.08.2020. godine, neobjavljeno.

Rješenje Osnovnog suda u Valjevu Kv. br. 29/21 od 08.03.2021.godine, neobjavljeno.

Rješenje Višeg suda u Valjevu Kž 2 br. 37/21 od 28.04.2021. godine, neobjavljeno.

Predstavka Evropskog suda za ljudska prava *Stanev protiv Bugarska* broj 36760/06 od 17.01.2020. godine, stav 145-147.

PERSONS WITH MENTAL DISORDERS IN CRIMINAL PROCEEDINGS AND RESTRICTIONS ON CERTAIN RIGHTS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA - CASE STUDY

PhD Dragan OBRADOVIĆ*
Stevan KARAC**

Abstract: As perpetrators of certain, different crimes, certain persons with certain mental problems also appear in each country. Most often, they are domestic citizens, but they can also be foreigners, persons with dual citizenship or stateless persons. The paper analyzes a case from case law in Serbia. A citizen of Bosnia and Herzegovina committed a crime in Serbia, and during the court proceedings it was determined that he committed the crime in an insane state, so he was sentenced to mandatory psychiatric treatment in a health institution. Although his health condition improved during the execution of the imposed security measure, at the suggestion of the institution where the security measure was executed, it was not possible to replace the imposed security measure with a milder measure of freedom because he did not have adequate reception in Serbia, to maintain the imposed security measure in an appropriate institution in Bosnia and Herzegovina did not come even after more than 10 years because such an institution according to the answers of the judicial authorities of Bosnia and Herzegovina does not exist, that is, the competent authorities do not know where to place. In that way, the human rights of the convict were violated in terms of freedom of movement, but also numerous other rights that belong to him as a convicted person in criminal proceedings, given that his state does not take appropriate steps in accordance with internationally accepted obligations.

Keywords: criminal procedure, convicts, security measure, mental disorders, execution of security measure, institution, citizenship, freedom of movement.

* Judge, Valjevo Higher Court, Republic of Serbia, Research Associate, e-mail: dr.gaga.obrad@gmail.com

** Deputy Public Prosecutor in Mionica, Basic Public Prosecutor's Office in Mionica, Republic of Serbia, e-mail: stevankarac@gmail.com